

Argumenten för euro har vuxit sig starkare

ttela.se den 22 december 2023

Sedan folkomröstningen 2003 har frågan om en svensk euroanslutning varit död. Men under det senaste året har en ny debatt börjat spira. Samtidigt har den allmänna opinionen blivit mer positiv.

Tyvärr kännetecknades debatten inför folkomröstningen av grova överdrifter. Ja-sidan framförde ogrundade påståenden om att ett inträde i valutaunionen skulle skapa många fler jobb. Nej-sidan argumenterade lika ogrundat för att själva bytet av valuta skulle leda till högre priser.

Det här är ett försök att gå igenom argumenten i eurofrågan.

Den viktigaste effektivitetsvinsten är att en gemensam valuta stimulerar handeln. På 1990-talet, innan euron infördes, var det svårt att bedöma storleksordningen. Det är lättare i dag. Handelseffekten verkar vara större än vi då trodde. Kanske blir det drygt 10 procent mer export och import på sikt. Sedan är frågan vad det betyder för produktivitetstillväxten: eventuellt en eller ett par tiondels procent per år. Kanske låter det lite – men något högre produktivitetsökning varje år kumulerar över tid till ganska mycket.

Den främsta stabiliseringspolitiska effekten av en euroanslutning är att det blir svårare att hantera en konjunkturutveckling som skiljer sig från den i övriga Europa – en så kallad landspecifik makroekonomisk störning – utan egen penningpolitik. Å andra sidan undviks störningar som beror på att växelkursen mot euron rör sig på ett oönskat sätt.

EMU-utredningen 1996, som jag ledde, lade stor vikt vid det stabiliseringspolitiska argumentet mot att delta i valutaunionen vid starten. Arbetslösheten i Sverige var då alltför hög – ett arv från 1990-talskrisen. Det hade inte varit möjligt att i en djup landspecifik lågkonjunktur ersätta penningpolitiska stimulanser med finanspolitiska. Sverige befann sig fortfarande i en statskuldkris. Vi landade därför i rekommendationen att Sverige borde vänta med inträde i valutaunionen tills de ekonomiska problemen retts upp.

I dag är de stabiliseringspolitiska övervägandena delvis andra. Sverige har nu starka offentliga finanser. Det innebär stora möjligheter till finanspolitiska stimulanser – som under pandemin – om de skulle behövas i en lågkonjunktur som slår hårdare mot oss än andra.

Sedan valutaunionens start har konjunkturen utvecklats på liknande sätt i Sverige och i andra EU-länder. Därför har Riksbanken fört ungefär samma penningpolitik som Europeiska centralbanken (ECB). Risken för en avvikande utveckling finns dock kvar. Men även den faran minskar över tid när ökad handel gör länderna mer integrerade.

Något som EMU-utredningen inte förutsåg var att kronan verkar försvagas vid gemensamma störningar i världsekonomin. Det hände under Asienkrisen i slutet av 1990-talet, vid it-kraschen efter millennieskiftet, i början av den globala finanskrisen 2008–10 samt av pandemin 2020–21 och det har skett under det senaste året.

I dag är kronfallet ett problem, det förvärrar inflationen. Men under tidigare internationella kriser var en svag krona en hjälp: den höll uppe produktion och sysselsättning utan att orsaka inflation.

En ny aspekt i förhållande till 1990-talet är att hushållen blivit mer räntekänsliga i Sverige än i euroländerna till följd av högre belåning och större andel lån med rörlig ränta. Följaktligen kan ECB:s penningpolitiska åtgärder mot gemensamma störningar bli för kraftiga för oss. Samtidigt har finanspolitiken i dag stora möjligheter att hantera även detta.

Något som också tillkommit sedan EMU-utredningen 1996 och folkomröstningen 2003 är bankunionen. Den innebär gemensam finansiell tillsyn av ECB. Det har ett värde i sig eftersom finansmarknaderna i olika länder är så sammanflätade. Även om det är teoretiskt möjligt även för icke-euroländer att delta i bankunionen, så är det osannolikt. Bankunion och valutaunion bör därför ses som ett gemensamt paket.

Den stora offentliga skuldsättningen i många euroländer visar att valutaunionens finanspolitiska regler har fungerat dåligt. Nu reformeras reglerna. De ska i fortsättningen ta större hänsyn till situationen i enskilda länder. Reglerna kan därför bli mindre bindande. Det ökar risken för att Sverige ska behöva bidra till räddningsinsatser för medlemsstater som hamnar i statsskuldskris. Men å andra sidan kom pandemistöden – stödet till korttidsarbete och återhämtningsfonden – att omfatta alla EU-länder. Om en sådan modell följs i framtiden, kan det vara en fördel att vara med i valutaunionen – det ger större möjligheter att påverka de stöd som man ändå måste vara med och betala.

I EMU-utredningen trodde vi att Sveriges allmänna politiska inflytande inom EU skulle bli mindre om vi stod utanför den kärna av länder som delade valuta. Hur ska de politiska konsekvenserna bedömas i dag?

Statsvetare har haft svårt att belägga några negativa effekter på Sveriges inflytande i EU av att vi inte deltar i valutaunionen. Vårt land tycks vara en eftertraktad samarbetspartner och påverka mer än befolkningsandelen motiverar. Samtidigt är det osäkert vad sådana här studier av så kallat nätverkskapital fångar.

En utgångspunkt kan också vara att en euroanslutning har ett stort värde i sig – särskilt i dagens geopolitiska situation – därför att den skulle vara ett ytterligare svenskt bidrag till europeisk politisk integration. En gemensam valuta kan tänkas bidra till mer av en europeisk identitet. Mer konkret är att euron betyder mer samarbete i gemensamma institutioner. Samtidigt vet vi från eurokrisen att gemensam penningpolitik och gemensamma budgetregler också kan skapa konflikter.

Den viktigaste politiska konsekvensen av att ha euron kan vara att den utgör en försäkring mot att lämna EU eftersom det blir betydligt svårare om man då också måste återinföra en nationell valuta. Kanske hade brexit aldrig blivit av om Storbritannien ingått i valutaunionen.

En euroanslutning har både för- och nackdelar. Ett ställningstagande beror inte bara på bedömningar av enskilda konsekvenser utan också på värderingar av vilka som är viktigast. Min slutsats är att skälen för ett eurointräde över tid förstärks i förhållande till skälen emot. För mig väger i dag de ekonomiska argumenten ganska jämnt samtidigt som de politiska talar för. Då är det inte så mycket överväganden om svenskt inflytande som spelar in utan främst en önskan om att Sverige ska bidra så mycket som möjligt till en fördjupad politisk integration i Europa.

Lars Calmfors